

המתנחלים חוזרים הביתה לישראל

שאל אריאלי 19.08.2021 20:00

"המציאות הזו ברורה כבר שנים, גם לתומכי ההתנחלויות. כבר זמן רב מאוד יודע רוב הימין הפוליטי, שאי-אפשר לדבר עוד על סיפוח והחלת החוק. שבמצב הדברים הקיים שאיפה כזאת איננה בתחום האפשרי", כתבה ב-1992, פרופ' ורד נועם, כלת פרס ישראל בחקר התלמוד ("קץ הזמן הצהוב", "נקודה" 61). זאת, המשיכה נועם במאמרה, בשל המחיר הכרוך בכך, "מתן מעמד אזרחי מוגדר לכמעט שני מיליון ערבים", המאיים על הרוב היהודי ועל הזהות היהודית של מדינת ישראל.

לפיכך, כבר ב-1978 הגה ראש הממשלה דאז מנחם בגין, את תוכנית האוטונומיה, כדי לזכות ב"נדוניה" (רוב השטחים) בלי ה"כלה" (הפלסטינים), בלשונו של לוי אשכול. נפתלי בנט ואיילת שקד המשיכו בקו הזה, וב-2012 השיקו את "תוכנית ההרגעה" שכוללת סיפוח של שטחי C, שבהם חיים מעט פלסטינים. בנימין נתניהו, ששימש אדריכל של "חזון השלום" של הנשיא דונלד טראמפ שהושק ב-2020, ניסה שוב להקים אוטונומיה פלסטינית מוגבלת.

נדמה כי האמת הזו בדבר אי-יכולת לספח את הגדה המערבית נכונה עוד יותר כיום. ההכרה ההדדית בין ישראל ואש"ף, הסכמי אוסלו והקמת הרשות הפלסטינית ב-1993-1994, כמו גם ההכרה הבינלאומית הגורפת בפלסטין כמדינה משקיפה באו"ם ב-2012, ועמדת ממשל ג'ו ביידן — כל אלה לא יאפשרו זאת. בפני ישראל שוב עומדות שתי אפשרויות לשמירת ההגמוניה היהודית: לשלוט בשטחים ולקיים משטר אפרטהייד או להיפרד מהם לשתי מדינות.

הציבור בישראל, המודע לברירה, תומך ברוב קטן בפתרון שתי המדינות, אך מזה יותר מעשור כבר אינו מאמין בהיתכנותו בשל מה שהוא תופש כשני מכשולים: האחד, היעדר "פרטנר" פלסטיני (עניין שעסקתי בו רבות במאמרים אחרים). התפישה שההתנחלויות ההולכות ומתפשטות, שינו את המצב בגדה באופן בלתי הפיך.

הציבור, שרובו המכריע לא טורח לחצות ברגליו את הקו הירוק, מולעט כבר שנים רבות בפייק ניוז מהימין המתנחלי, ומתעלם מהנתונים שמפרסמת מדי שנה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס). החודש התפרסמו הנתונים הדמוגרפיים של האזור לסוף 2020, והם מפוצצים שוב את בועת המציאות המדומינת שלפיה ההתנחלות היא מפעל מצליח. ראשי המתנחלים עצמם והימין הפוליטי כבר אינם מאמינים בבועה, אך הם ממשיכים לתחזק אותה במהלכים נואשים של חקיקה לא דמוקרטית, בשתיקה לנוכח אלימות נגד פלסטינים, ובניסיונות עקרים לעבות את ההתנחלויות המבודדות, החסרות כל השפעה דמוגרפית ומרחבית.

הלמ"ס הראתה גם הפעם, את המשך המגמות של העשור האחרון ב-46 ההתנחלויות הגדולות בגדה, אלה שמספר תושביהן עולה על 2,000 נפש. לראשונה מאז 1967 אנו עדים למאזן הגירה כללי שלילי בהתנחלויות הללו. מספר הישראלים שעזבו את ההתנחלויות הללו ב-2020 גדול ב-1,040 ממספר אלה שעברו אליהן. בכל ארבע הערים היהודיות, שבהן מתגוררים 44% מהאוכלוסייה

היהודית במחוז יו"ש יש מאזן הגירה שלילי: במודיעין עלית, העיר הגדולה ביותר, שאוכלוסייתה חרדית — מינוס 815. באחותה החרדית, ביתר עלית, העיר השנייה בגודלה ביו"ש — מינוס 442. העיר השלישית בגודלה, מעלה אדומים, שאוכלוסייתה מעורבת, מחזיקה בשיא — מינוס 853. אריאל, העיר הקטנה ביותר — מינוס 327. יש לציין שבמניין תושבי אריאל מופיעים לא פחות מ-573 ערבים, ואחריה מעלה אדומים עם 73 ערבים.

הריבוי הטבעי בכלל איו"ש, העומד על 10,546 נפש, יחד עם הגירה מחו"ל, של 568 נפש, מפצים על מאזן ההגירה השלילי, ומעמידים את הגידול השנתי על 10,074 נפש. אולם זהו גידול של 2.46% בלבד — הנמוך ביותר מאז תחילת ההתנחלות ב-1967! ומקור כולו, לראשונה, בריבוי הטבעי.

מקורות הריבוי הטבעי מחזקים אף הם את תמונת הכישלון. 53% מכל הריבוי הטבעי ב-46 ההתנחלויות הללו היה בשתי הערים החרדיות. מה שמאפשר להן לקזז את ההגירה השלילית בקרבן ולהמשיך ליהנות מגידול שנתי גבוה — 3.1% במודיעין עלית ו-3.4% בביתר עלית. שתי ערים אלו, שתושביהן כבר מהווים כ-35% מכלל המתנחלים בגדה, מדורגות בתחתית הדירוג החברתי-כלכלי ונסמכות לחלוטין על סיוע ממשלתי. לעומתן, בשתי הערים שבהן הילודה קטנה בהרבה, אריאל ומעלה אדומים, ירד ב-2020 מספר התושבים עקב גידול שלילי, -4.7% ו-0.8%, בהתאמה.

הערים הגדולות אינן לבד ברשימת ההתנחלויות שבהן מאזן הגירה שלילי. לא פחות מ-21 התנחלויות מתאפיינות במאזן הגירה שלילי — כלומר, 54% מהיישובים הגדולים בגדה. יישובים כמו נווה דניאל ומצפה יריחו סובלים מגידול שנתי 0%. ביישובים אלעזר, כפר האורנים, בית אל ואלון שבות היתה ירידה במספר התושבים.

הנתונים המלאים על כלל ההתנחלויות, שיתפרסמו בקרוב, לא צפויים לשנות את התמונה העגומה, משום שב-46 היישובים הגדולים מתגוררים כ-88% מהאוכלוסייה, וב-82 ההתנחלויות הנותרות, הקטנטנות והמבודדות, מתגוררים כ-12% (בכחצית מההתנחלויות חיים פחות מאלף תושבים בכל אחת).

מנתונים חלקיים שכבר התפרסמו עולה שב-25 התנחלויות (20% מכלל ההתנחלויות) היה ב-2020 גידול שנתי שלילי. בבקעת הירדן ה"אסטרטגית" ובצפון ים המלח, המשתרעים על שליש מהגדה המערבית, חיים רק 7,618 ישראלים ב-26 התנחלויות, שמספר התושבים הממוצע בכל אחת מהן קטן מ-300. בהר חברון המאזן הדמוגרפי בין יהודים לערבים הוא 50:1, ומשכם צפונה עד לעמק יזרעאל חיים בשמונה התנחלויות קטנטנות 5,634 ישראלים בלבד.

בסתירה לנתונים לעיל, ממשלת בנט-לפיד אישרה השבוע לכנס את ועדת התכנון העליונה באיו"ש, שצפויה לאשר בנייה של 2,200 דירות חדשות בגדה, רבות מהן ביישובים מבודדים, בנימוק של "גידול טבעי" (מושג לא ברור). על הממשלה להבין ולהפנים שגם השנה, לאחר עשור של ממשלות ימין מובהקות ותמיכה של ממשל טראמפ, הנתונים מלמדים שכל ניסיונות ההחייאה של ההתנחלויות, בעלות של עשרות מיליארדים יקרים להם זקוק הציבור הישראלי בתחומי הקו הירוק, נידונו לכישלון מרחבי ומדיני. ההתנחלויות אינן מאיימות דמוגרפית ומרחבית על הדומיננטיות הפלסטינית, וגם לא על פתרון שתי המדינות; הן הופכות ל"חצר האחורית" של מדינת ישראל, שאלה מוסללות האוכלוסייה החרדית הענייה והנתמכת, ואוכלוסיית המתנחלים המשיחית-לאומנית. שתי אוכלוסיות אלה הן נטל ביטחוני, כלכלי, מוסרי ומדיני על ישראל, ללא כל תוחלת עתידית, למעט במסגרת של הסדר קבע, שבו תוכל ישראל לשמור בריבונותה את מרבית המתנחלים.

אל"מ (במיל") ד"ר אריאלי הוא עמית מחקר במכון טרומן לשלום באוניברסיטה העברית, ומחבר הספר "ככה זה קרה? 12 מיתוסים ישראליים על הסכסוך הישראלי-פלסטיני" (עליית הגג וידיעות ספרים)